תנ״ך · אחרונים · חיד״א · חומת אנך · נביאים

חומת אנך על יונה

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חומת אנך על יונה

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חומת-אנך-על-יונה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פסוק א 4
פסוק ב 4
פסוק ג 4
פסוק ו 5
פסוק יא 5
פרק ב 6
פסוק ב 6
פסוק ג 6
פסוק ה 6
פרק ג 6
פסוק א 6
פסוק ו 7
פסוק ז 7
פסוק ח 7
פרק ד 7
פסוק א 7

פרק א

פסוק א

ויהי דבר ה' אל יונה וכו'. המפרשים נתנו טעם למה נכתבה נבואה זו שהיתה לא"ה דמשם יבא תועלת שיתעוררו ישראל שהגוים תכף [נכנעו] לנביא ושמעו לקולו. ומכ"ש אנחנו שצריכים לשמוע לקול הנביאים ונעשה תשובה. וגם להודיע הנסים המופלאים שעשה הוא יתברך ליונה ואשר הוא מקבל שבים עכ"ד. ועוד יש להתעורר שכל זה רמז לנשמה ולגוף בעה"ז כמו שביארו בזהר הקדוש ח"ב דף קצ"ט ע"ש באורך מוסר והתעוררו' גדול. מלבד כמה רזין עלאין בכל אות ואות כנודע:

פסוק ב

כי עלתה רעתם לפני. הגם דמדור הפלגה אין הגוים פוגמים למעלה ח"ו אלא פגם הא"ה הוא בשר של האומה ההיא כמ"ש מז"ה חסד לאברהם ז"ל מ"מ המקטרגים שנעשו נתחזקו מאד ומקטרגים וזהו עלתה רעתם שהוא המקטרג והוא רעתם ממש. ומשו"ה ברח יונה שהגוים ישובו אף שאינם פוגמים למעלה וישראל שח"ו הפגם מגיע למעלה כ"י אינם חוזרים ודא עקא:

פסוק ג

ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה'. לכאורה יפלא איך עשה כזאת מאחר דכובש נבואתו חייב ותירץ הרב באר יצחק ז"ל במ"ש במדרש שפעם אחת התנבא על ירושלם וקראוהו נביא השקר. ואם יש לו ספק שלא יאמינו לו אינו בכלל כובש נבואתו ע"ש באורך ויש לצרף לזה דהיתה נבואה לגויים. וגם שיוצא נזק לישראל כמ"ש רז"ל מה הוה ס"ד דיונה ולא כיוין אל האמת אך מאחר שכונתו לש"ש וטעה בדמיונו הגדיל ה' לעשות עמו חסד:

ויתן שכרה וירד בה לבא עמהם תרשישה. יש מי שפירש בסברת שמואל דלא עבר אלא במברא דאית ביה גוי אמר שטנא בתרי אומי לא שליט וירד בה לבא עמהם דיקא עכ"ד ואפשר לפרש כי הנה אמרו רז"ל שנתן שכר כל הספינה והקדים לתת השכר וכונת הכתוב לתמוה עליו דאם אמרו שטנא בתרי אומי לא שליט היינו במברא שכל אחד נותן שכרו ואין יתרון במברא לאחר על חבירו אבל כאן שהוא נתן שכר כל הספינה א"כ נקראת על שמו והגוים כלא חשיבי לענין הספינה וזה כונת הכתוב ויתן שכרה כלה והוא סבר לבא עמהם דבתרי אומי לא שליט ולא כיוין יפה. א"נ אפשר להפך דאע"ג דהוא נתן שכר כל הספינה ונקראת על שמו מ"מ כל שיש גוים שהולכים עמו סגי וקרינן

בה שטנא בתרי אומי לא שליט והכתוב רבותא אשמועינן וז"ש ויתן את שכרה שהוא נתן כל שכרה והספינה נקראת על שמו ועם כל זה אהני מה שיש גוים לענין שטנא בתרי אומי לא שליט וז"ש וירד בה לבא עמהם והם תרי אומי. ועוד יש לצדד והשמיענו הכתוב שלמות המדות וענותנותו של יונה דהגם שהוא נתן שכר כל הספינה היה מראה עצמו כאלו הוא טפל להם והם העיקר וזהו שאמר לבא עמהם ואתיא כמו שכתבו התוס' בשם ר"ת בכמה דוכתי דכשאומר עם הוא העיקר וז"ש לבא עמהם שהם העיקר ובכה"ג ודאי אמרינן בהא נמי שטנא בתרי אומי לא שליט:

פסוק ו

מה לך נרדם קום קרא אל אלהיך. יש מי שפירש במ"ש חכמי הטבע כי צרה הבאה לאדם ויש מקום לחשוב להנצל ולימלט לא ינום ולא יישן והלך בצערות איה מקום עזרה בצרות. אך כשלא יש מציאות הצלה אז תבא לו תרדמה וזהו בגוים אשר הם תחת המזל ומזלו מחייב כי אין מציל ושייך תרדמה אבל ישראל שאינם תחת המזל ותפלה וצעקה מועילים לא תבא תרדמה וז"ש מה לך שאתה ישראל נרדם קום קרא אל אלהיך דתשובה ותפלה מבטלין הגזרה:

פסוק יא

ויאמרו אליו מה נעשה לך וכו' שאוני והטילוני וכו' ויחתרו האנשים וכו'. אפשר לפרש במ"ש בירושלמי פ"ח דתרומות סיעה של גוים שיחדו לאדם אחד שיתנוהו להורגו ואם לאו הורגים כלם מותר למוסרו ואיכא פלוגתא אי בעינן שיהיה חייב מיתה ושם בירושלמי אמרו דעולא בר קושב תבעתיה מלכותא ומסרו ריב"ל ולא נגלה אליהו הנביא זכור לטוב וכתב הרב המאירי ז"ל שהקפיד על שמיהר למוסרו מיד וכת' הרב מהר"ש יפה ז"ל דהגם דריב"ל פייסיה לעולא לא נתפייס אלא על ידי פתוי. והשתא נפל הגורל על יונה והו"ל כיחדוהו ורצו לדעת אם חייב מיתה וכשהגיד להם כי מלפני ה' בורח ודאי חייב מיתה. ומ"מ יש לחוש קצת דהתם שרי למוסרו לגוים אבל הכא להטילו לים הוי כהורגו בידים על כן בלא פתוי הוא מעצמו אמר שאוני והטילוני. ועוד חששו שלא למהר הענין ולכן היו מנסין להתחיל להשליכו ונח הים וכשמעלין אותו הולך וסוער כמ"ש רז"ל ונוסף עוד ויחתרו להשיב אל היבשה ולא יכולו ועשו כל טצדקי ואעיקרא כל אלו הדינים למוסרו ביד גוים אבל הכא גזרת ה' היא וז"ש כאשר חפצת עשית. וישאו את יונה ויטילוהו אל הים בין כלם וכתב הרמב"ם ז"ל פ"ד דרוצח דשנים שדחפוהו או כבשוהו לתוך המים פטורין והטעם דכתיב כל נפש אדם עד שיהיה אחד שהרג כל הנפש וז"ש להם יונה שאוני והטילוני בין כלכם אך זהו ליפטר ממיתת ב"ד אבל חייבין

מיתה בידי שמים כמ"ש הרב דינא דחיי לאוין קס"ג לכן ויקראו אל ה' ויאמרו אל נא נאבדה בנפ"ש האיש הזה בנפש דייקא דבידי שמים חייב על כל דהו נפש שהכא הוא להנצל כלנו ורואים אנו שזה רצונך:

פרק ב

פסוק ב

ויתפלל יונה אל ה' אלהיו ממעי הדגה. אמרו רבותינו דברישא כתיב וימן ה' דג גדול לבלוע את יונה והיה זכר והיה יונה עומד בריוח ולא נתן לב להתפלל רמז הקב"ה לדג והקיאו לתוך פיה של נקבה והיתה מלאה עוברים והיה שם בדוחק גדול והתפלל שם שנאמר ממעי הדגה:

פסוק ג

ויאמר קראתי מצרה לי אל ה' ויענני. אפשר דבראות יונה שבתחילה היה בדג זכר והוא חשב ששם ימות באיזה אופן ולכך קבל עליו המיתה ולא התפלל והיה ממתין המיתה בכל רגע. וכאשר ראה השינוי והפלא הזה שניתן בדגה כדי שיהיה לו צער. מזה נתעורר שינצל והקב"ה כביכול מתאוה לתפלתו ויוציאהו לאורה. וז"ש קראתי מצרה לי מה שסמכתי לקרות לה' הוא מצרה לי בראותי שנתחדש לי צרה להצטער במעי הדגה. זאת היתה לי שקראתי אל ה' ובטוח שיענני שראיתי שעשית אופן כי מבטן שאול שועתי ואתה בטובך שמעת קולי רצית שאתפלל אליך:

פסוק ה

ואני אמרתי. כשהושלכתי לים ובלעני הדג נגרשתי מנגד עיניך וכל אלו הם דבקי מיתה בתוכחות על עון אשר ברחתי. אך בהיות שלפניך נגלו תעלומות נמצא מיעוט בעוני וזהו אך כי כונתי לכבוד ישראל כמ"ש רז"ל. וזו המחשבה טובה דין גרמ"א אוסיף להביט אל היכל קדשך:

פרק ג

פסוק א

ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר. כלומר דלפי דנתנבא בארץ ישראל יכול להתנבאת גם בח"ל וכמ"ש רז"ל על פסוק על נהר כבר, ואמרו באבות דר' נתן פרק כ"ח וז"ל חכם הדר בארץ ישראל ויוצא ח"ל פגם ואעפ"י שפגם משובח הוא יותר מכל המשובחים שבמדינות ע"ש והטעם שמה שכבר קנה אין נגרע מערכו:

פסוק ו

ויגע הדבר אל מלך נינוה ויקם מכסאו. להשפיל כבודו אשר יושב על כסא מלכות. ואחר זה ויעבר אדרתו להפשיט בגדי מלכות ואחר זה ויכס שק וכו':

פסוק ז

ויזעק ויאמר בנינוה מטעם המלך וגדליו וכו'. אחר שכבר המלך עצמו הפליא לעשות בו בעצמו להסיר הוד ומלכות וללבוש שק יצא כרוז על כל העם:

פסוק ח

וישבו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם. אפשר לומר כפי סברת יש מפרשים שכתב רבינו ירוחם ז"ל דהאומר לאשה הרי את מקודשת ע"מ שאני צדיק גמור ה"ז מקודשת דשמא הרהר תשובה ואפי' גזל ועשק כיון שקבל להשיב הוא צדיק גמור. וז"ש וישובו איש מדרכו ומן החמס אשר בכפיהם הכונה שיגמרו בדעתם להשיב וזה יספיק להיותם צדיקי' ואח"כ ישיבו החמס כסברת היש מפרשים הנז'. וכן כתיב וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ובכלל הוא אשר חשבו להשיב החמס. א"נ יש לפרש כפי הסברא האחרת שהביא רבינו ירוחם ז"ל שם והרי הוא כמבוא"ר:

פרק ד

פסוק א

וירע אל יונה וכו' ויאמר ה' ההטב חרה לך ויצא יונה וכו' וימן ה"א קיקיון וכו'. ראוי להבין ענין זה בכלל ופרט. וכאן בתחילה יש לחקור יונה נביא ה' המופלא בניסים גדולים מדוע לא יחוס על אבדן כמה רבבות ולא סגי דלא מצלי עלייהו כאשר דחק ונכנס אברהם אע"ה להתפלל על אנשי סדום המפורסמים ברשע להצילם בעבור קצת צדיקים שביניהם. אלא דגם דה' ברב רחמיו סליח"ה הוא דעבי"ד כמו הצע"ר עלה ויצר לו. עוד יש לחקור מה דעתו של יונה הנביא אך יצא יצא מן העיר והיו עיניו עומדים צפופי"ם לראות מה יהיה בעיר. ומה נשאר עוד אחרי שנתקבלה תשובתם. גם ענין הקיקיון טעון ידיעה בתחילה ובסוף. ויראה במ"ש הרמ"ע ז"ל דהגוים אין להם תשובה וגם שישובו מדרכם הרעה. תשובתם נשאר מעל וגזרה עומדת לעומתם וגם בנינוה לא הועילה תשובתם רק לזמן ולא לכלה פשע ולהתם החטאת. משא"כ ישראל דעל ידי התשובה נעקר החטא מכל וכל והתשובה היא דוקא לישראל זהת"ד הרמ"ע ז"ל. ועפ"ז יתישב דיונה הנביא ידע דנינוה נחתם גזר דינם והם ימקו בעונם ואין תשובה מועלת להם כי עונותם בציביונם וקומתם לא יתמו חטאים ולא נצרכא אלא להאריך להם זמן

מה. וזה תוקף טענתו של יונה דבשלמא אם היה לנינוה דין תשובה ונמחל עונם ניחא ובשגם יגיעהו בושה וכלימה שיאמרו עליו נביא שקר אין זה כדאי לאבד כמה רבבות. אמנם השתא דעונם כדקאי קאי ואין להם בטול שאין זה אלא לזמן. על זה היה דוה לב יונה שיאמרו עליו שהוא נביא שקר ולכן חרה לו עד מות וישאל נפשו למות. וה' אמר אליו ההטב חרה לך. ובדברי ה' הללו נסתפק מה כונתו יתברך האם זכה הוא בטענתו וכביכול הודה לדבריו דהטב חרה לו והדין עמו ויאבד כל זכר למו של נינוה. או דילמא מילתא בעלמא אמר ליה ואדרבא תמה עליו דאין הדין עמו וכלומר באמת נראה בעיניך דהטב חרה לך ורוצה לומר לו דאין הדין כן. ומשו"ה יצא מן העיר לראות מה יהיה בעיר אם ה' הסכים לדבריו ויהיו לשמה כרגע או זמנא יתיהב להו. והיינו משום דנסתפק במאמר ה'. אכן הלכה רווחת היא בשילהי יומא דבפקוח נפש חוששין לחיי שעה ועמ"ש התוספ' בע"ז דף כ"ו ובשו"ת שבות יעקב ח"א סי' י"ג. וא"כ יונה הנביא אין טענתו טענה דקי"ל חוששין לחיי שעה וק"ו דאיכא למיחש לחיי כמה שנים וכל מעשה ה' קושטא דדינא שכן ראוי לחוש לכמה שנים ולכן הוא יתברך רצה להעיר יונה בדבר הקיקיון דודאי ארחא דמילתא ומעשים בכל יום אשר במעט קט וזמן מה יתיבש ואפ"ה נצטער יונה כי בא השמש ונמס הקיקיון ושאל לו ה' אם הטב חרה לו על הקיקיון דאף שסופו ליבש עדיין לא הגיע זמנו. או"ד לא חש יונה על הקיקיון רק שנצטער על כאב הראש וכבר ידע דעתו רק ליכנס עמו בדברים. והשיב יונה דצר לו על הקיקיון דחס עליו דלא הגיע זמנו ליבש ודומה למאי דחיישינן לחיי שעה על כן אמר לו אתה חסת על הקיקיון לחיי שעה ואיך לא אחוס על נינוה לחיי כמה שנים הוא ברחמיו יוסיף לנו שנות חיים: